

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

תוכן

- א. אין בעלי אומניות רשאים לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין במלאכתם 2
- ב. כל בעלי אומניות עומדים מפניהם ושואלים בשלומם ואומרים להם אחינו אנשי מקום פלוני בואכם לשלום ... מפני תלמידי חכמים אין עומדים.....2
- ג. בוא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי מפניהם עומדים מפני תלמידי חכמים אין עומדים ודלמא שאני התם דא"כ אתה מכשילן לעתיד לבא.....2
- ד. הא בבתי גואי הא בבתי בראי.....3
- ה. בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא.....3
- ו. דילמא לאונסיה שאני.....6
- ז. יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו אטו ברשיעי עסקינן אלא יכול יעצים עיניו מקמי דלימטיה זמן חיובא.....7
- ח. איזוהי קימה שיש בה הידור הוי אומר זה ד' אמות ... אבל ברבו המובהק מלא עיניו 7
- ט. נקמינן דאי מקיף חיי.....9
- י. ר' יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי אמר כמה הרפתקי עדו עלייהו דהני רבא מיקם לא קאי הידור עבר להו אבוי יהיב ידא לסבי.....9
- יא. אין תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית כדי שלא יהיה כבודו מרובה מכבוד שמים.....10
- יב. בנו והוא רבו מהו לעמוד מפני ... שינא קום מקמי אבוך.....10
- יג. רכוב כמהלך דמי.....12
- יד. לעמוד מפני ספר תורה קל וחומר מפני לומדיה עומדים מפניה לא כל שכן.....13
- טו. אין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו בשעה שעוסק בתורה לייט עלה אבוי.....14
- טז. חכם עובר עומד מלפניו ד' אמות וכיון שעבר ד' אמות יושב אב ב"ד עובר עומד מלפניו מלא עיניו וכיון שעבר ד' אמות יושב נשיא עובר עומד מלפניו מלא עיניו ואינו יושב עד שישב במקומו שנאמר והביטו אחרי משה עד בואו האהל.....15
- יז. איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא סוכה ולולב שופר וציצית ותפילין.....16

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

דף לג.

א. אין בעלי אומניות רשאים לעמוד בפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין במלאכתם

אין בעלי אומניות¹ חייבים לעמוד בפני תלמיד חכם בשעה שעוסקים במלאכתם. ואם הוא עוסק במלאכת אחרים ורוצה להחמיר על עצמו לעמוד מפניו, אינו רשאי.

ב. כל בעלי אומניות עומדים מפניהם ושואלים בשלוםם ואומרים להם אחינו אנשי מקום פלוני בואכם לשלום... מפני תלמידי חכמים אין עומדים

כל בעלי אומניות² שבירושלים שהיו עוסקים במלאכתן או במלאכת אחרים מפסיקין ממלאכתן כשעוברים לפניהם מביאי הביכורים, ועומדים בפניהם וכן ת"ח שעוסקים בתורה³ צריכין לעמוד בפניהם ושואלין בשלומן אחינו אנשי מקום פלוני בואכם בשלום⁴.

ג. בוא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי מפניהם עומדים מפני תלמידי חכמים אין עומדים ודלמא שאני התם דא"כ אתה מכשילן לעתיד לבא

אף על גב שאין בעלי אומניות צריכין לעמוד בפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקים במלאכתן, חביבה מצוה בשעתה, ולפיכך י"א שכשם שעומדים לפני מביאי הביכורים, כמו כן כל⁵ העוסק במצוה כגון נושאי המת ומכניסי

¹ שו"ע ונו"כ יו"ד רמ"ד ה

² רמב"ם ביכורים פרק ד הלכה יז ממשנה ביכורים פ"ג מ"ג

³ משנה אחרונה

⁴ הוא לשון ברכה שבאתם בשלום ויש גורסין באתם לשלום דהיינו ששואלים אותן אם באו לשלום ולא קרה להם שום פגע בדרך ועיין תוס' אנשי שם. ועי' רש"י תהלים קכ"ח כ"ו שכ' שהיו אומרים להם ברוך הבא בשם ה' וגו'

⁵ ירושלמי ורע"ב

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

התינוק למילה וכן הגובה צדקה⁶ אם אין מקבל שבר על טרחתו צריך לעמוד לפניו וי"א⁷ שדוקא בבכורים חייבו לעמוד בפניהם כדי שלא תהא מכשילן לעתיד לבא, כי אם לא יקבלום בסבר פנים יפות, לא ירצו לבא, ועוד שהיא מצוה הבאה לקיצים⁸ וגם הוא כבוד הרבים⁹ לכן חייבו לעמוד בפניהם.

ד. הא בבתי גואי הא בבתי בראי

כבר התבאר לעיל דף לב: שמכיון שצריך שתהיה קימה שיש בה הידור¹⁰, אין עומדין מפני זקן או ת"ח לא בבית הכסא ולא בבית המרחץ שבקימות אלו אין בהן הידור, ודוקא¹¹ במרחץ בבית הפנימי שבני אדם הולכין שם ערומים ואין הידור בקימתם שם, אבל בבית החיצון שלבושים שם ויש הידור בקימתן צריכין לעמוד¹².

ה. בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא

כבר התבאר במסכת שבת דף מ: שאפי' להרהר בד"ת¹³, אסור בבית הכסא¹⁴, ובבית המרחץ ובמקום הטנופת ואפילו בזמן שאין שם אדם. שנאמר (דברים כג פסוק טו) וְהָיָה מִחֲנִיד קְדוֹשׁ. ויחשוב שם¹⁵ חשבונות ביתו והוצאותיו כדי שלא יבא לידי הרהור¹⁶, ובשבת יחשוב בבנינים וציורים נאים.

⁶ פ"ת יו"ד סי' רנ"ו סק"א

⁷ במאירי קדושין ל"ג א' חולין נ"ד ב' פסק כדחוי הגמ' שם

⁸ ירושלמי

⁹ רבנו בפי"מ וכבר תמהו עליו שהוא דלא כמאן ועי' משנה ראשונה ותוס' אנשי שם

¹⁰ שו"ע ונו"כ יו"ד רמד ד

¹¹ רמ"א שם

¹² כתב הלחם משנה בפ"ו מהלכות ת"ת שדין זה אפילו ברבו מובהק ועי' בס' ארבעה טורי אבן על הרמב"ם שם שחולק עליו וסובר דדוקא ברבו שאינו מובהק או בשאר חכם או שיבה יש אלו דינים אבל ברבו מובהק שהוא בכלל מורא צריך לקום בפניו גם בבית המרחץ וכן באביו וגם מה שאין בעלי אומניות חייבים או רשאים לעמוד היינו דוקא מפני חכם או רבו שאינו מובהק אבל מפני רבו מובהק צריכים לעמוד. פ"ת שם ג

¹³ שו"ע ונו"כ או"ח פה ב

¹⁴ וגם מקום שיש בו רק מי רגלים אסור להרהר שם בדברי תורה כמבואר בשו"ע הרב (ס"א), קיצור שו"ע (סימן ה ס"ב), ערוך השלחן (ס"ב).

¹⁵ מ"ב שם ו

¹⁶ בשאלת יעב"ץ ח"א סימן י כתב ששמע שהרמב"ן היה מעיין בבית הכסא בספרי חכמי אומות העולם, כדי שלא להרהר בדברי תורה, וכן נהג אביו החכם צבי. וציין לדברי הרע"ב שאין מותר ללמוד חכמת יונית אלא במקום שאסור להרהר בדברי תורה כגון בבית המרחץ או בבית הכסא.

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

ואפי' הלכות המרחץ ובית הכסא אסור ללמוד שם¹⁷.

וכן אסור לעיין שם בדקדוק¹⁸, כלומר במשקלי השמות והפעלים של לשון הקודש שאין דרך להגיע לידיעה, רק ע"פ הכתובים ויבוא להרהר במקרא.

וכן אסור¹⁹ לשמוע במקום שאינו נקי, הקלטה של שירים שיש בהם פסוקים ושמות, כיון שע"י שמיעת הפסוקים והשמות יבואו להרהר בתורה.

אם נזדמן לו שם להפריש מדבר האסור, מפריש, ואפילו בלשון הקודש ובענייני קודש.

אך יש מחמירין²⁰ וסוברין שאסור לומר בלשון שנראה שזה הוא תורה, כגון אם רואה בערב פסח שמגלחין אחר חצות, יאמר – אין מגלחין שלשון זה אינו לשון הוראה, אף על גב שממילא נשמע שאסור. אבל לא יאמר – אסור לגלח.

ולפיכך לכתחילה יש להקפיד שלא לומר לחבירו אסור לעשות דבר זה, אלא יאמר 'אל תעשה' או 'אין לעשות' וכו', אך כשהלה אין מבין מדוע מצווהו רשאי לומר מפורש 'אסור' וכו', וכן כשצריך גם להסביר גודל האיסור, וכל זה גם באיסורים דרבנן.

וכן כשהלה שואל אותו איזה שאלה בדבר הלכה לא יאמר 'אסור לשאול' או 'אין משיבין במרחץ' אלא יאמר 'מרחץ הוא', ואם נשאל על איזה הלכה הנוגע למרחץ רשאי לענות שלא בלשון הוראה

אך אם אין דבריו נשמעין בקיצור יוכל להעריך לפניהם גודל האיסור בכל חלקיו כדי להפרישן.

¹⁷ רמ"א שם

¹⁸ מ"ב שם ה

¹⁹ שו"ת אג"מ יו"ד ח"א סימן קעג, וח"ב סימן קמב.

²⁰ מ"ב שם יד

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

וקיום מצוה במקום המטונף²¹, גם אסור²². אולם מי שהוא חבוש בבית האסורים²³ והוא מקום מטונף, כיון שהוא אונס גמור מותר לו לתקוע ולקיים כל המצוות בלא ברכה, אולם אם לאחר שתקע יצא לחפשי, יחזור ויתקע בלא ברכה.

מותר אדם להתבונן שם בגודל שפלותו²⁴ ושבסופו יחזור כולו להיות עפר רימה ותולעה ואין נאה לו הגאווה. אך לא בהתבוננות בענין זה בעומק ובהרחבה, כי כמעט מן הנמנע שלא יעלה במחשבתו איזה פסוק או מאמר חז"ל, שהם דברי תורה ממש, אלא הכוונה להתיר המחשבה אשר תקועה בלבו שהנה ה' ניצב עליו ורואה במעשיו, ולא תהיה סרה יראתו ממנו יתברך בכל מקום וזמן.

לחשוב בעניני תיקון המדות ולהתדבק בטהרת איזה מדה נכונה, וכן לקרוא בספרים אשר מדברים על חכמת תכונות הנפש ומדותיו (בלי שיוזכר מאמרי חז"ל ופסוקים), תלוי לפי מה שהוא אדם, כי המכיר בעצמו כי עלול ליגרר עקב כך לידי הרהור בדברי חז"ל ופסוקי תורה, בודאי צריך לימנע מכך, אבל יכול להרהר שם על טובות וגמ"ח שרוצה לעשות עם חבריו, ולשמוח בטובת חבריו²⁵.

²¹ עיין בבבא א"ש חי (סוף פרשת ויצא) דאסור להרהר בדברי תורה בבית הכסא ובית המרחץ, וה"ה דאסור להרהר בצרכי מצוה, הן בעניני צדקה הן בעניני שבת הן בצרכי סוכה ולולב ומצה וכיוצא. וכ"כ בספר טוב עין להחיד"א (סימן יח אות לו) שאין רשאי ליקח לולב ואתרוג במקום המטונף, וגם אסור להרהר בעשיית המצוה במקום מטונף. ועיין בדרכי תשובה יו"ד סימן יט (סקב"א) שחולק עליו.

²² הביא הבה"ל סימן תקפח סעיף ב' (ד"ה שמע). מדברי המג"א שמשמע שאסור לתקוע שופר במקום שאינו נקי מצוואה, ותמה הבה"ל היכן מצינו שאסור לקיים מצוה כשגופו אינו נקי או במקום שאינו נקי, וכי אסור ללבוש בגד של ד' כנפות כשהמקום אינו נקי, לא מצינו כן בשום מקום. ושוב כתב שאפשר הטעם שכיון שמצוות צריכות כוונה, דהיינו שצריך כונה לצאת ידי המצוה שצונו השם יתברך, זה גופא ג"כ נחשב כדברי תורה, ולא גרע מהרהור בדברי תורה, וגם יש לומר בפשיטות שבשעה שמקיים מצוה בפועל, הוא עבודה, ואין לעשות עבודת ה' דרך בזיון, שהוא בכלל בזיון מצוה. יח. בחוט שני (ר"ה עמ' פה) כתב בשם חכ"א ליישב שמש"כ המג"א שלא לתקוע בשופר במקום שאינו נקי הוא דין מיוחד בשופר, כמו שאמרו בגמ' (ר"ה כו ע"א) דשופר כיון דלכרון הוא כבפנים דמי, והיינו דנחשב מצות שופר כעבודה בבית המקדש, לכן אסור לקיימה במקום שאינו נקי, אבל לא בשאר מצוות. ולא ביאר לן הבה"ל דאכתי מ"ש מציצית דמותר ללבוש במקום שאינו נקי. והגרשו"א עמד בזה (הליכות שלמה תפילה פ"ג סי' א' ודבר הלכה פ"ב סי' לו, ור"ה פ"ב סי' ודבר הלכה שם סי' כו) עיי"ש ועיין משנה אחרונה סי' זה הערה ב.

²³ באלף המגן על המג"א סי' תקפח סק"א

²⁴ מ"ב שם ה

²⁵ בהליכות שלמה תפלה, פ"כ סכ"ג כתב לענין ספרים הדנים בעניני תקון המדות, שנכתבו בכשרות, אף על פי שאינם מיוסדים על מאמרי חז"ל אלא על חכמת תכונות הנפש וכדומה ואין בהם קדושה, יתכן שאסור לעיין בהם בבית הכסא, כיון שאפשר שיזדמן לו לקרוא שאין להתכבד בקלון חבריו וכיוצ"ב ויבוא להתבונן בטעמי האיסור, ויתכן שיש בזה קיום מצוה. ואולם בנפש החיים שער ד פכ"ז. כתב וז"ל זכ"א אפי' האדם ששורש נשמתו היא מעולם עליון וגבוה מאד, מהעולמות העליונים, ויקח לו בשכלו מחשבה נכונה להתדבק לטהרת איזה מדה נכונה, הוא רשאי לילך בזאת המחשבה גם במקומות המטונפים, ואלו הרהור ד"ת בדיני נגעים ואהלות, או שאר דינים ואיזה ד"ת שתהיה אסור במקומות המטונפים. וכן מובא בשם הגר"ח"ק בדרך שיחה פרשת ואתחנן עמוד תצב. שלמד מדברי המשנ"ב כאן שמותר אף ללמוד דברי מוסר בבית הכסא.

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

מותר להרהר במציאות השם יתברך בבית הכסא²⁶. ומותר להרהר בעיקרי הענינים של שש המצוות התמידיות, ובלבד שלא ירהר בפסוקים של המצוה. אך בלבושי מרדכי חלק על החכמת שלמה ואסר להרהר במציאות השי"ת

דברים של חול, מותר לאמרם שם בלשון הקדש. וכן הכנויים, כגון, נאמן וכיוצא בהם, מותר לאמרם שם. ומדת חסידות הוא להחמיר²⁷. ובמקום²⁸ שמדברים לשון הקודש, אין להחמיר אפילו משום מדת חסידות

אך שמות הקדוש ברוך הוא, כגון "שלוש", כשמתכוין על ענין השלום אסור להזכירם שם. אפילו בלשון לע"ז כגון גא"ט בלשון אשכנז שיש בו משום בזיון בהזכרתו במקום טינופת.

הוא הדין כל²⁹ שאר מיני ביטויים שונים השגורים בפי בני אדם כשכוונתם לשם שמים אסור להזכירם בבית כסא ומרחץ ונגד טינופת, וכגון 'הקדוש ברוך הוא' 'השם' 'ברוך השם' 'רחמנא' 'רחמנא ליצלן' וכיוצא בזה, אבל לא מצינו שאסרו כל אלו כשאומרים בלשון לע"ז כגון 'אייבישטער'.

ותיבת 'שבת' איתא בספרים להקפיד שלא לומר במקומות אלו על פי דברי הזה"ק דשבת שמא דקוב"ה.

סיפורי צדיקים וספרי הסטוריה וימות עולם וכדו' בבית הכסא אין איסור, כי רק בעקיפין מתעורר לאהבת ה' ויראתו (ובודאי שאין ההיתר אמור אלא כשאין מוזכר שם מאמרי חז"ל ופסוקי תנ"ך).

אפילו בתוך הד' אמות של בית הכסא ממקום שכלה הריח ג"כ אסור להרהר³⁰.

מותר³¹ ליכנס לבית הכסא אף שהוא סמוך לבית המדרש, וכשנכנס שם לעשות צרכיו שומע דברי תורה, שאם הוא ת"ח יזהר שלא להרהר, ואם הוא עם הארץ הוא אנוס, שהרי מוכרח לעשות צרכיו.

ו. דילמא לאונסיה שאני

²⁶ חכמת שלמה שם דעת נוטה דיני השכמת הבוקר תשובה מג ובהע' 40.

²⁷ מ"ב שם ט

²⁸ אפיקי מגינים חידושים סק"ה. ועיין בהגהות חת"ס כאן שכתב שיש להחמיר שלא לדבר בלשון הק"ק במקום שמצוי ע"ז, (וציין לדברי המג"א סי' נה סקט"ו שלא יהיה ע"ז מפסיק בין י' אנשים המצטרפים למנין), וכתב 'ונראה לי דמשום הכי הנהיגו אבותינו את בניהם מבלי לספר בלשון הקודש ונשכח מאתנו לגמרי בעוה"ר משום שגלו לבבל שהיתה מלאה גילולים'. ולפי"ז מוכח דס"ל שאפילו במקום שרגילים לספר בלשון הק"ק יש להחמיר שלא לדבר בלשון הק"ק במקומות המטונפים. אולם השפה המדוברת היום בארה"ק אינה ממש לשון הקודש אלא מ יוסדת עליה במקצת וא"כ לכאורה יש להקל לדבר בה.

²⁹ מ"ב שם י

³⁰ מ"ב שם ז

³¹ לב חיים פאלאג'י, ח"ג סימן ו.

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

כתב ב"י מי³² שתלמודו שגור בפיו והרהר בבית הכסא ובבית המרחץ לאונסו מותר כלומר שלא עבד איסורא מאחר שהיה לאונסו, ברם לכתחילה חובת גברא לדחות ההרהור וכ"ש שהדבור אסור³³, יש אומרים³⁴ שכיון דאנוס הוא בהרהורו יכול אפילו לבטא בשפתיו. והעיקר כדעה הראשונה.

אם נכנס בלב³⁵ הרהור עבירה מותר להרהר שם בד"ת מפני שזהו כמו להפרישו מאיסור שהתורה מצלת מהרהורים רעים.

ז. יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו אטו ברשיעי עסקינן אלא יכול יעצים עיניו מקמי דלימטיה זמן חיובא

כבר התבאר לעיל דף לב: שהזהירה התורה³⁶ שאסור להעצים עיניו ממנו בעודנו רחוק ממנו, כדי שלא יצטרך לקום מפניו כשיגיע לתוך ד' אמותיו.

דכתיב (שם) הִדְרֹתָ פָּנֵי זָקֵן וַיֵּרֶאֶת מַאֲלֵהָיָהּ אֲנִי ה', כלומר תהדר פני זקן לקום מפניו, ואם באולי תערים ערמה ותעצים עיניך כדי שלא תעמוד מפניו כשיגיע זמן החיוב ושתוכל להשמט מפני הבריות שלא יחזיקוך כרשע ותאמר להם לא ראיתיו וידינוך לכף זכות שיאמרו אמת הוא שלא ראהו³⁷, על זה אמר הכתוב וַיֵּרֶאֶת מַאֲלֵהָיָהּ, כלומר זהו דבר המסור ללבו של אדם שאין הכל יודעין שלסתור ולבטל המצוה קא מכיין וידינוהו לכף זכות, אבל לפני קודשא בריך הוא גלויות כל מחשבות ויודע כל הנסתרות והוא ידע שלסתור ולבטל מצותו נתכוונת, לפיכך ויראת מלפניו ולא תעשה כן.

ח. איזוהי קימה שיש בה הידור הוי אומר זה ד' אמות ... אבל ברבו המובהק מלא עיניו

עוד התבאר שם שמדכתבה רחמנא תקום וְהִדְרֹתָ גְבִי הַדָּדִי והקדימה קימה להידור³⁸ אמרו רז"ל דמשמעותו גם כן הוא שאין מחייבין לעמוד מפניהם אלא בקימה שיש בה הידור, כלומר תקום מפניו שיהא ניכר בה שתהדר

³² מ"ב שם ח

³³ בספר ישועות יעקב וברכי יוסף

³⁴ פרישה והובא בפרי מגדים

³⁵ מ"ב שם יג

³⁶ שו"ע ונו"כ שם ג

³⁷ דאי בשכבר הגיע לד' אמותיו אטו ברשיעי עסקינן, אלא בקודם שיגיע לד' אמותיו מיירי

³⁸ ולא כתבה מפני שיבה תהדר ותקום מפני זקן

הלכות הדרה היומית

מסכת קידושין

אותו בפני אחרים ואינך צריך לעמוד מפניו כשתראהו ממקום רחוק שאין ניכר לכל שתעמוד מפניו.

ואיזה היא קימה שיש בה³⁹ הדור הוי אומר זה ד' אמות, כמבואר להלן דף לג. שאז ניכר הדבר שמפניו הוא עומד⁴⁰, וזהו לו הידור. לפיכך אמרו מאימתי חייב לקום מפניהם משיגיע לתוך ארבע אמותיו, ואינו יושב עד שיעברו מכנגד פניו ויצא מד' אמותיו⁴¹, ואם נשאר בד' אמותיו עד שיישב. ואין חילוק בין רוכב למהלך, שרוכב כמהלך דמי.

והרואה חכם⁴² עובר מרחוק אינו עומד⁴³ עד שיגיע לתוך ד' אמותיו, וכיון שעבר מלפניו יושב מיד.

במה דברים אמורים כשאינו רבו או רבו שאינו מובהק, אבל ברבו מובהק עומד מלפניו מלא עיניו, ואינו יושב עד שיתכסה מעיניו⁴⁴ או עד שישב, כדאשכחן גבי משה דכתיב (שמות לג פסוק ח) וְהִפְּטֹו אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד בָּאוּ הָאֱלֹהִים.

היושב באוטובוס ונכנס תלמיד חכם או זקן, והגיע סמוך אליו, תוך ד' אמותיו (כשני מטר) והוצרך לעמוד בפניו כפי הדין, והחכם או הזקן נשארו עומדים תוך ד' אמותיו, מאחר ואין מקום פנוי באוטובוס, צריך לתת לו את מקומו לשבת, ואינו רשאי לשבת כל זמן שהתלמיד חכם או הזקן נשארים עומדים⁴⁵. (ובאביו וברבו חייב לעמוד כמלא עיניו).

וכן הדין לגבי אשה חכמה או זקנה בת שבעים שנה ומעלה, כשם שצריך לעשות כן מפני זקן או תלמיד חכם⁴⁶.

וכן אם החכם⁴⁷ או הזקן עומדים במרחק יותר מארבע אמות מהיושב, (שהוא אדם בריא) ראוי לו לנהוג בזה לפנים משורת הדין ולפנות לו את מקומו לשבת באוטובוס,

³⁹ שו"ע ונו"כ שם ב

⁴⁰ ט"ז שם ג

⁴¹ ביאור הגר"א שם ז וכמבואר סעי' יג שם גבי אב"ד

⁴² שו"ע ונו"כ שם ט

⁴³ משמע דאסור לעמוד עד שיגיע לתוך ד' אמותיו דאי לא שמועין דאינו חייב כבר נתבאר לעיל סעיף ב' ואף על גב דבנשיא ואב ב"ד ורבו מובהק עומד כמלא עיניו אלמא דאיכא הידור אפי' במקום רחוק התם ודאי כיון דחייבינן לעמוד מפניו כמלא עיניו איכא הידור אבל בחכם דעלמא כיון דליכא חיובא לא מוכחא מילתא שמפניו הוא עומד אלא נראה כאלו עומד לצרכו, ב"ה. ש"ך שם ו

⁴⁴ כתוב בסמ"ק סי' נ"ב ברבו מובהק כמלא רום עיניו וכמה הוא רום פי' רס"ו אמות. ש"ך שם ח

⁴⁵ ואם הוא חולה או נכה ח"ו שאינו יכול לעמוד באוטובוס, אנוס רחמנא פטריה.

⁴⁶ יחזה דעת ח"ג סי' עב עמוד רל

⁴⁷ יחזה דעת חלק ג' סימן עא עמוד רכ

הלכות הדרה היומי

מסכת קידושין

שיש בזה גם כן מצות גמילות חסדים, ובפרט אם הוא בן תורה, שראוי לו לקיים דברי חז"ל שיהא שם שמים מתאהב על ידך. וכמו כן ראוי ונכון מאד לקום מפני אשה הנמצאת בחודשי הריונה, כשאין לה מקום לשבת באוטובוס, שיש בזה גם משום מצות גמילות חסדים, ובפרט בן ישיבה יעשה כן.

ט. נקטינן דאי מקיף חיי

עוד התבאר שם שכשם שהזהירה⁴⁸ התורה על העומדים שלא להערים ולעצום עיניהם כמו שהתבאר. כן הזהירה על החכם גם כן שלא להערים להטריח הציבור שיעמדו מלפניו, דכתיב שם זֶקֶן וְיִרְאֶתָּה, כלומר גבי זקן יש גם כן דברים המסור ללבו לפיכך יירא מאלהיו ולא יעשה כן.

על כן אמרו שאין ראוי לחכם שיטריח על הצבור לבוין לעבור לפניו כדי שיעמדו מלפניו, ולא אמרינן שאדרבה נכון לעבור על ידם לזכותם במצות קימה מפני שיבה ומפני כבוד התורה, אלא ילך בדרך קצרה כדי שלא ירבו לעמוד, ואם יכול להקיף הדרך שלא יעבור לפניו כלל, זכות הוא לו.

אולם זהו דוקא בזמן הש"ס, או במקומות שעוד היום יושבים על הקרקע או בכל מקום שיש טירחא, אבל במקום שיושבים על הספסלים ואין טירחא בדבר, אין קפידא מכל מקום לא יכוין לעבור לפניו כדי שיעמדו מלפניו⁴⁹.

י. ר' יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי אמר כמה הרפתקי
עדו עלייהו דהני רבא מיקם לא קאי הידור עבד להו אביי
יהיב ידא לסבי

לפני הזקן המופלג⁵⁰ אף על פי שאינו חכם או לפני החכם שהוא יניק וחכים, סתם בני אדם צריכין לעמוד לפניו מלא קומתם, אבל היניק וחכים לפי הזקן, או הזקן לפני היניק וחכים אינם צריכין לעמוד זה מפני זה מלא קומתם, כיון שכל אחד יש לו מעלה לשכנגדו אין צריך להתבזות כל כך לפניו, אלא יחדרו זה לזה בקצת קימה של הידור.

⁴⁸ שו"ע ונו"כ שם ו

⁴⁹ ש"ך שם ד ועיין יבי"א ח"ד חיו"ד סימן יז

⁵⁰ שו"ע ונו"כ שם ז

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

ודוקא ילד שהוא חכם יותר מהזקן⁵¹, אבל אם אינו חכם יותר אף שהוא שוה לו בחכמה, חייב לקום מפני הזקן מלא קומתו. ואמרו חז"ל אפילו זקן גוי נשוא פנים⁵² מהדרין אותו בדברים ונותנים לו יד לסומכו.

וכן⁵³ שני חכמים ושני זקנים אין אחד צריך לקום מפני חבירו אלא יעשה לו הידור, ואפילו הרב לתלמידיו יעשה לו קצת הידור.

דף לג:

יא. אין תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית כדי שלא יהיה כבודו מרובה מכבוד שמים

חייב לעמוד⁵⁴ מפני רבו משיראנו מרחוק מלא עיניו עד שיתכסה ממנו שלא יראה קומתו ואחר כך ישב, ואפילו היה רכוב צריך לעמוד מפניו.

יש⁵⁵ אומרים שאין התלמיד חייב⁵⁶ לעמוד לפני רבו רק שחרית וערבית, שלא יהא כבודו מרובה מכבוד המקום שאין מקבלין עול מלכות שמים בקריאת שמע רק שחרית וערבית, ודוקא בבית הרב, אבל בפני אחרים או שבאו פנים חדשות שאין יודעין שעמד לפניו היום חייב לעמוד כדי שלא יחשדוהו. ויש אומרים⁵⁷ כיון שהושווה מוראו למורא שמים דכתיב (דברים ו פסוק יג) אֵת יְקֹנֶךָ אֱלֹהֶיךָ תִירָא, לרבות תלמידי חכמים, חייב לעמוד מפניו אפילו מאה פעמים ביום, וכי אם אדם רואה פני שכינה כמה פעמים ביום אינו חייב לעמוד ולהיות באימה ובמורא?, כך גם כאן.

יב. בנו והוא רבו מהו לעמוד מפני ... שיננא קום מקמי אבון

⁵¹ ש"ך שם ה

⁵² זקן ורשע מצוה להכותו ולקללו. ערך לחם למהריק"ש ולכאורה איירי בזקן ישראל וצ"ע.

⁵³ שו"ע ונו"כ שם ה

⁵⁴ שו"ע ונו"כ שם רמב"ז

⁵⁵ רמ"א שם והוא דעת הרמב"ם וסמ"ג

⁵⁶ ואף ע"ג דברמב"ם וטור ופוסקים איתא דאין אדם רשאי פירש הרב דהיינו דאין חייב וכן כתב הב"ח וכן הוא בסמ"ג סוף עשין י"ג. ש"ך שם לו

⁵⁷ לבוש בשם בר"א ש' והטור ומובא בש"ך שם לו. ועיין ביאור הנר"א שם נג דרי"ף השמיטו דס"ל דר"א דאמר שם כל ת"ח שאינו כו' פליג על ר' ינאי וקי"ל בר"א דדריש ר"ע (פסחים כ"ב ב' ושי"מ) מורא רבך כמורא שמים ואלו מקבל פני שכינה כמה פעמים חייב לעמוד הרא"ש

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

כיון שהוקש כבוד אב לכבוד המקום⁵⁸, חייב הבן לעמוד בפני אביו. ולאחר⁵⁹ קומו יחזור וישב אפי' היה בדעתו ללכת שאם ילך לו לא יראה שקם בשביל אביו וה"ה לכבוד רבו יעשו כן.

חייב אדם לעמוד לכבוד הוריו מזמן שרואה אותם מרחוק כמלוא עיניו. והיינו מרחק של כ' – 128 מטר⁶⁰, [ולדעת החזון איש היינו כ' – 160 מטר, ואם אפשר יחוש בזה לדברי החזון איש, בדבר שהוא מן התורה]. וצריך לעמוד מלוא קומתו. ולא ישב עד שאביו או אמו ישבו במקומם או יעמדו במקומם, או עד שיתכסו מעיניו ולא יראה קומתם, או שיכנסו לרשות אחרת. אבל אם עמדו לנוח, וברעתם להמשיך מיד ללכת, צריך להמשיך לעמוד. והחיוב לעמוד מפני אביו הוא הן כשאביו נכנס לבית הכנסת או למסיבה או לביתו.

גם היושב באוטובוס ונכנסו אביו או אמו, צריך לעמוד מלוא קומתו, עד שישבו. ואם אין להם מקום לשבת, מאחר שאינו רשאי לשבת עד שהם ישבו, צריך לפנות את מקומו וליתן להם את מקומו באוטובוס.

בעת שהבן עומד בפני אביו ואמו צריך שלא יסמוך עצמו על הכותל או על סטנדר, דסמיכה לאו כעמידה דמי. ואמנם מותר לסמוך את עצמו קצת, באופן שאם ינטל אותו דבר שסומך עליו לא יפול. והיכא דאפשר עדיף יותר לעמוד מפני אביו ואמו בלא סמיכה כלל. אבל העומד בפני תלמיד חכם וזקן, יכול לסמוך על השלחן וכדומה בעת שעומד, כל שעומד מפניו דרך כבוד.

הנמצא במקום מטונף שיש שם ריח רע וכדומה, ועברו שם אביו או רבו, יעמוד מפניהם.

נוהגים שכאשר האב עולה לספר תורה, הבן עומד לכבודו ונשאר עומד עד שאביו חוזר לשבת במקומו. ומעיקר הדין היה צריך לעמוד מפניו רק בהליכתו לעלות לספר תורה וברדתו, אבל מנהגינו להשאר עומד עד שאביו מסיים את עלייתו, ואין לשנות

אם אביו משמש כשליח צבור, הדבר פשוט שאין הבן צריך לעמוד עד סוף התפלה, אך בזמן שאביו הולך ממקומו עד לתיבה, חייב הבן לעמוד מפניו.

חייב אדם לעמוד מפני אביו ואמו בכל פעם שנכנסים לחדר ורואה אותם, ואפילו מאה פעמים ביום.

⁵⁸ שו"ע ונו"כ רמ"ז

⁵⁹ בבאר היטב שם ט"ז מס"ח צ"א

⁶⁰ כתוב בסמ"ק סי' נ"ב ברבו מובהק כמלא רוס עיניו וכמה הוא רוס פי' רס"ו אמות. ש"ך רמד ח

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

יש אומרים⁶¹ שבן השומע את צעדי אביו ואמו שנכנסו לחדר, אף שאינו רואה אותם, צריך לעמוד מפניהם, ואפילו אם אין סופו לראותם. וכל זה כשהם נכנסים לחדר שהבן נמצא בו. אבל אם שומע את קולם והם בחדר השני, אין צריך לעמוד, כשאין ניכר שעומד מפניהם. ויש חולקים ואומרים שאין צריך לעמוד מפני הוריו רק אם רואה אותם ממש, ולא מעת שנכנסו לחדר ושומע את קול צעדיהם, ואינו רואה אותם. והלכה כסברא אחרונה, שאין חיוב לעמוד מפני הוריו אלא כאשר רואה אותם.

גם אם הבן תלמיד חכם, חייב לעמוד מפני אביו או אמו, וחייב בכל דיני כיבוד אב ואם. ואין לו להקל בכבוד אביו אף שהוא עם הארץ. ואדרבה מן הראוי שירוך ויעשה רצון אביו ואמו, ויכבדם כראוי. ואמנם בדבר שיש לשער שלא היה עושה כן לעצמו בפרהסיא, מסתבר דכבוד תורה עדיף, ואינו חייב לעשות אותו דבר לצורך אביו. אבל בצינעא אין היתר לתלמיד חכם שלא לעשות בקשת אביו, גם בדבר שהוא בבחינת זקן ואינה לפי כבודו.

ואם הוא רבו של אביו, שניהם עומדים זה בפני זה, זה מפני שהוא רבו וזה מפני שהוא אביו⁶², וי"א⁶³ אין האב עומד בפני הבן אלא אדרבה הבן עומד בפני אביו

ואם הבן רוצה למחול על כבודו לשמש את אביו אף על פי שהוא רבו הרשות בידו⁶⁴.

אולם זהו דוקא⁶⁵ בצינעא או אפילו בפרהסיא ודש בעירו שהכל יודעין שהוא אביו. אבל אם הבן גדול בתורה ואין אביו דש בעירו, יש לחשוש לבזיון תורה אם יתבזה הבן בפני האב, ויש להם להרחיק זה מזה שלא יקל שום אחד בכבודו לפני חבירו, וכן עשה מוהר"ם עם אביו⁶⁶.

יג. רנוב כמהלך דמי

⁶¹ גליון מהרש"א שם ו

⁶² שם בעיות ולא אפשרו וספיקא דאורייתא לחומרא. הרא"ש. ביאור הגר"א טו

⁶³ דעת הרמב"ם ור"ח ועיין בתשובת מנחם עזריה סי' ע"א כתב שכהרמב"ם עיקר. ש"ך שם י

⁶⁴ דהא קי"ל [וי"ד סי' רמב סעיף לב] דרב שמחל על כבודו כבודו מחול, דכתיב [תהלים א, ב] ובתורתו יהנה ונו', התורה היא שלו למחול עליה

⁶⁵ רמ"א שם

⁶⁶ כתבו עליו שמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבא אליו ט"ז שם ט

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

כבר התבאר לעיל שבכל דיני עמידה⁶⁷ בפני אביו או רבו זקן ות"ח גם אם הוא רכוב על בהמה הרי הוא כהולך ויש לעמוד מפניו⁶⁸.

יד. לעמוד מפני ספר תורה קל וחומר מפני לומדיה עומדים מפניה לא כל שכן

כבר ידעת כמה הזהירנו התורה לכבד החכמים לומדי התורה, ואם על לומדיה כך, על אחת כמה וכמה שהזהרנו על התורה עצמה, וכמה שאמרו חז"ל מפני לומדיה עומדין מפניה לא כל שכן.

לפיכך חייב⁶⁹ כל אדם לנהוג כבוד גדול בספר תורה, והרואה ספר תורה כשהוא מהלך חייב לעמוד לפניו, ואפי' סמיכה על איזה דבר אסור דסמיכה בישיבה⁷⁰, ויהיו הכל עומדים עד שיעמוד זה שמוליכו ויגיענו למקומו או עד שיתכסה מעיניהם. ואם עצר לנוח נחשב כמהלך וחייבים לעמוד מפניו עד שיעמוד דרך קבע⁷¹.

ואפילו עוסק בתורה חייב לעמוד מקמי ס"ת⁷². אבל בפני חומשים שלנו או ס"ת פסול⁷³, אין צריכין לעמוד⁷⁴, שאין בהן קדושת ספר תורה שאינן נכתבים כהלכתן. ומפני נביאים אף שכתובים כהלכתם על קלף ולשמה וכן מפני חמש מגילות אין חייבין לעמוד ואף על פי שקדושים הם מ"מ הכבוד הזה הוא רק לתורה בלבד⁷⁵.

⁶⁷ שו"ע ונו"כ רמב"ט

⁶⁸ ועיי' ט"ז שם יא שמה למדנו שאותן שנוסעין בדרך על העגלה ויושבין לפעמים בגילוי ראש לפי שסוברים שאין בזה איסור כיון שאינו הולך ד' אמות דלאו שפיר עבדי דישיבה על העגלה הוא כיושב על החמור וכמהלך דמי

⁶⁹ שו"ע ונו"כ שם רפב ב

⁷⁰ מ"ב קמו יז

⁷¹ שו"ך שם ב

⁷² פ"ת שם ג

⁷³ ערוה"ש שם ד

⁷⁴ כפ"מ שהוציא הב"י מהרמב"ם אפי' בחומשים העשויים בגלילה א"צ לעמוד בפניהם אלא דבספרים שלנו שאין עשויה בגלילה. אפילו כל התורה כתובה בהם א"צ לעמוד. ודעת הרשב"א דבחומשים בגלילה דינם כספר תורה ומדינא מחוייב לעמוד בפניהם ובחומשים שלנו שאין עשויה בגלילה ראוי להחמיר וע' בת' אור נעלם (סי' א'). חי' רע"א שם

⁷⁵ ערוה"ש שם והוא כשו"ע או"ח סי' קנ"ג סעי' ג' פסק דס"ת פסול דינו כחומשים והוא עפ"י הרשב"א, וכ"ה בשו"ת הריב"ש סי' רפ"ה, ובשו"ת אורח ישראל האו"ח סי' י"א מדייק גם מלשון הרמב"ם אבל בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ק יו"ד סי' ע"א (ד"ה ועוד אני אומר) דאף לס"ת פסול צריך לעמוד דעדיין קדושת ס"ת עליה שמתקנים אותה ואפשר לקרות בה וא"צ לקדש שוב את כולה, דלא פרחא קדושה מיניה.

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

יש מחמירין⁷⁶ ואומרים אפילו השומע קול הנושא ספר תורה או קול הפעמונים⁷⁷ שבספר תורה אף על פי שאינו רואה אותה חייב לעמוד.

אין צריך⁷⁸ לעמוד מעומד⁷⁹, בעת שקורין בתורה ואפילו העומדים על הבימה⁸⁰, ויש מחמירין ועומדין בעת קריאת התורה, וכן עשה מהר"ם⁸¹.

וכן אין צריך לעמוד אפילו כשאחד תופסה בידו כגון בעת שקורין ההפטר, כיון שהוא יושב במקומו א"צ לעמוד לפניו, אפילו הם בתוך ד' אמות שלה על הבימה, ואפילו הוא עומד עמה (כגון בעת שמזכיר החזן נשמות), גם כן אינו מחוייב אז לקום לפניו, כיון שהחזן עומד עמה במקום אחד, וכן בעת שפותחין הארון, כי הלא בכל זה במקומה מונחת. והעולם נוהגין בכל זה לעשות הידור לתורה ולעמוד⁸². אולם בעת הגבהה מחוייבין הכל לעמוד אף שהיא ברשות אחרת, שהרי הוא מגביה להראותה לעם ומחוייבין לכבדה⁸³.

בשמחת תורה בעת ההקפות שנוטלים כל הס"ת מהיכל ואין מחזירין אותם עד אחר גמר כל ההקפות, בעת שמסבבין עם הס"ת סביב הבימה מחוייבים לעמוד, אבל בין סיבוב לסיבוב כשמחזיקין הס"ת בידיהם, א"צ לעמוד שאז הוה כס"ת על מקומה⁸⁴.

טו. אין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו בשעה שעוסק בתורה לייט עלה אביי

⁷⁶ רמ"א שם

⁷⁷ ב"י מביא בשם הר"ר מנוח וע"כ נהגו לעשות פעמונים אבל לא נראה לע"ד כן דא"כ בשבת אין להוציא אותה ס"ת דמשמיע קול לכן נ"ל שאין לעשות אותן פעמונים ומשום הכי לא הביאו רמ"א וכבר ראינו שהיה כן באיזה בית הכנסת ומיחו בהם וסלקום. ט"ז שם ב

⁷⁸ שו"ע ונו"כ או"ח קמ"ד

⁷⁹ בשער הכוונות דרוש א' דף מ"ח ע"ד העיד על רבו האר"י ז"ל וז"ל "נבאר מנהגו של מורי בקריה"ת וכו' היה חוזר למקומו הראשון ויושב שם מיושב עד סיום קריאת הפרשה ולא היה נזקק מעומד כמו שיש נוהגים כך".

⁸⁰ דא"צ לעמוד מפני ס"ת אלא כשאדם נושא אבל כשמונחת במקומה א"צ [עיין בריש סימן קמ"א דדוקא הקורא והעולה לתורה צריכין לעמוד]. מ"ב שם יז

⁸¹ רמ"א שם

⁸² ועיין שו"ת יגל יעקב האו"ח סי' כ"ו שמישב בכך דברי שו"ת הת"ס החו"מ סוס"י ע"ג שכותב דצריך לעמוד כשפותחין הארון, שאין כוונתו מצד הדין אלא מצד המנהג, דכיון שנהגו שוב יש איסור לשבת, וכ"ה ליישב דברי החת"ס בכגון כן בשו"ת באר משה ח"ג סי' כ"ג ושו"ת צי"א חט"ו סי' ל"ב, וע"ע שו"ת דעת סופר או"ח סי' כ'. וראיה למנהג זה בריש סי' של"ח בט"ז ומ"א ומחה"ש בענין הזנים שעושים על הפרוכות להשמיע קול בעת שפותחין הארון קודש כדי להשמיע לעם ויעמדו.

⁸³ שעה"צ שם יח

⁸⁴ דכשהיא על מקומה במנוחה וודאי שא"צ לעמוד מפניה, ערוה"ש שם ה, וע"ע שו"ת בצל החכמה ח"ה סי' קל"ט ותשובות והנהגות ח"ב סי' שי"ט דדווקא כשהולך הס"ת לדרכו יש חיוב לעמוד אבל כשהגיע למקומו אף שמסבבים בו סביב הבימה, מקומו מקרי ואין חיוב לעמוד.

הלכות הדרה היומי

מסכת קידושין

בכל המקומות הנזכרים, בהם חייב בעמידה⁸⁵, אפילו בשעה שהוא עוסק בתורה צריך לעמוד, שאינו מבטל בזה תורתו.

טז. חכם עובר עומד מלפניו ד' אמות וכיון שעבר ד' אמות יושב אב ב"ד עובר עומד מלפניו מלא עיניו וכיון שעבר ד' אמות יושב נשיא עובר עומד מלפניו מלא עיניו ואינו יושב עד שישב במקומו שנאמר והביטו אחרי משה עד בואו האהל

חכמינו ז"ל תקנו ונתנו מדרגות מדרגות בענין הקימה לפי מדרגות המעלות שנמצאו בין החכמים. כיצד הרואה חכם⁸⁶ שהוא גדול ממנו וראוי ללמוד ממנו, כמבואר לעיל דף לב: עובר מרחוק אינו עומד⁸⁷ עד שיגיע לתוך ד' אמותיו, וכיון שעבר מלפניו יושב מיד.

ראה אב בית⁸⁸ דין⁸⁹, עומד מלפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו, עד שיעבור מלפניו ד' אמות. ובימינו⁹⁰ שאין בית דין סמוך אין דין אב בית דין, אלא דין ראשי ישיבות ואב ב"ד כדין חכם הנזכר.

⁸⁵ שו"ע ונו"כ יו"ד רמד יא

⁸⁶ שו"ע ונו"כ שם ט

⁸⁷ משמע דאסור לעמוד עד שיגיע לתוך ד' אמותיו דאי לאשמועינן דאינו חייב כבר נתבאר לעיל סעיף ב' ואף על גב דבנשיא ואב ב"ד ורבו מובהק עומד כמלא עיניו אלמא דאיכא הידור אפי' במקום רחוק ה"מ ודאי כיון דחייבין לעמוד מפניו כמלא עיניו איכא הידור אבל בחכם דעלמא כיון דליכא חיובא לא מוכחא מילתא שמפניו הוא עומד אלא נראה כאלו עומד לצרכו, ש"ך שם ו

⁸⁸ שו"ע ונו"כ שם יג

⁸⁹ עיין במיימוני (רמב"ם) בהלכות סנהדרין פ"א דין ג' וז"ל, כמה בתי דינים קבועים יהיו בישראל וכמה יהיו מנינן, קבועים מתחלה בית דין הגדול במקדש והוא הנקרא סנהדרין גדולה ומנינן שבעים ואחד שנאמר [במדבר יא, טז] אספה לי שבעים איש ומשה על גביהן וכו', והגדול בחכמה בכולם מושיבין אותו לראש עליהם והוא הראש ישיבה והוא שקורין אותו החכמים נשיא בכל מקום והוא העומד תחת משה רבינו, ומושיבין הגדול שבעים משנה לראש ויושב בימינו והוא הנקרא אב בית דין ושאר השבעים יושבים לפניו כפי שניהם וכפי מעלתם, כל הגדול מחבירו בחכמה יהיה קרוב לנשיא משמאלו יותר מחבירו, והם יושבין בכמו חצי גורן בעיגול כדי שיהא הנשיא עם אב בית דין רואין כולם, עכ"ל. בית הלל שם

⁹⁰ כתוב בסמ"ק סימן ל"ב ודין נשיא ואב ב"ד אין אנו צריכין עתה עכ"ל משמע דר"ל דאין בזמנינו נשיא ואב ב"ד ואף על פי שמקבלים בקהלות ראשי ישיבות ואב ב"ד אין להם אלא דין חכם ומה"ט לא נהגו עכשיו לעשות שורה לאב ב"ד כדלקמן סעי' ט"ו ועכשיו נהגו שלא לקום אלא מפני ראש ישיבה ואב"ד ואפשר שלא לחלק בין חכם לחכם השוו מדותיהם שכל שהוא תופס ישיבה או אב"ד נקרא חכם לעמוד מפניו ועדיין צ"ע:

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

במה דברים אמורים כשאני רבו⁹¹ או רבו שאני מובהק, אבל ברבו מובהק אפילו אני אב בית דין, עומד מלפני מלא עיניו, שהוא 266 אמה⁹², והיינו מרחק של כ – 128 מטר, ולדעת החזון איש היינו כ – 160 מטר, ואם אפשר יחוש בזה לדברי החזון איש, בדבר שהוא מן התורה. ואני יושב עד שיתכסה מעיני או עד שישב, כדאשכחן גבי משה דכתיב (שמות לג פסוק ח) וְהָיָה כִּצְאֹת מֹשֶׁה אֶל הָאֱהָל יָקוּמוּ כָּל הָעָם וְנִצְבּוּ אִישׁ פֶּתַח אֶהָלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד בָּאוּ הָאֱהָלָה.

ראה את הנשיא⁹³ עומד מלפני מלא עיניו ואני יושב עד שישב במקומו או עד שיתכסה מעיניו כמו במשה שהיה נשיא, ובימנו אין דין נשיא. וכולם שמחלו על כבודם כבודם מחול⁹⁴, ואף על פי כן מצוה לכבדם ולקום מפניהם קצת.

יז. איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא סוכה ולולב שופר וציצית ותפילין

נשים פטורות מקיום מצות עשה שהזמן גרמא, לפיכך נשים פטורות מקיום מצות סוכה⁹⁵, ומנטילת לולב⁹⁶, ומשמיעת קול שופר⁹⁷, ומהנחת תפילין⁹⁸. ומציצית, ויכולות ללבוש בגד ד' כנפות בלי להטיל בו ציצית⁹⁹.

⁹¹ שו"ע ונו"כ שם ט

⁹² כתוב בסמ"ק סי' נ"ב ברבו מובהק כמלא רום עיניו וכמה הוא רום פי' רס"ו אמות. ש"ך שם ח

⁹³ שו"ע ונו"כ שם יד

⁹⁴ עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל ועיין (בתשובת חות יאיר סימן ר"ה) שנשאל בת"ח היודע נגן בכמה מיני כלי זמר אם הרשות בידו לנגן בכנור לפני חתן וכלה או אסור לבזות עצמו מפני כבוד תורתו ואין יכול למחול על בזיונו וכתב דלכאורה זה תלוי בפלוגתא שבין הרמב"ם והרא"ש גבי זקן ואינו לפי כבודו הובא בח"מ סימן רס"ג ס"ג דלדברי הרא"ש שם דאף אם רוצה להחמיר אינו רשאי ה"ה כאן ושוב כתב דבזה לכ"ע שרי ומצוה עבד אחרי שהכל יודעים שאין לו שכר בעמלו ושהוא עושה לש"ש דדברי הרא"ש אינם רק בדבר מצוה שהיא בין אדם לחבירו דפטרה תורה לזקן ואינו לפ"כ ככלל שאמרו כל שהיה מטפל באבידה שלו ומועז ה"ג בשל חבירו דלא צותה תורה רק ואהבת לרעך כמוך ואם ירצה להחמיר נעשה כמבזה תורתו ליטפל בממון עצמו שאין ראוי לבזות עליה משא"כ במצות שבין ישראל למקום כ"ש מצוה שהזמן גרמא אין בו משום ביזוי כבוד זקנה ותורה וכל הנהג קלות בעצמו לצורך גבוה ומצות ה' אף שאינה מצוה עשה ממש רק גמילות חסד שילפינן מוהלכת בדרכיו הרי זה משובח ותבא עליו ברכה ע"ש. פ"ת שם ד

⁹⁵ שו"ע ונו"כ או"ח תרמ"א

⁹⁶ עיין או"ח תרנ"ד ובמ"ב א

⁹⁷ שו"ע ונו"כ תקפ"ג

⁹⁸ שו"ע ונו"כ שם לח ג

⁹⁹ שו"ע ונו"כ שם יז ב ועיין בן איש חי (פרשת לך שנה ראשונה אות יג)

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

ורוב הנשים¹⁰⁰ קיבלו על עצמן להחמיר לקיים מצוות תקיעת שופר¹⁰¹, ומעיקר הדין די להם שישמעו שלוש קולות¹⁰² דהיינו ג"פ תשר"ת וג"פ תש"ת וג"פ תר"ת שזה החיוב מן התורה,

בלבוש¹⁰³ כתב שאע"ג שבשאר מצות עשה שהזמן גרמא, כגון סוכה ולולב נהגו הנשים לעשות ולברך, מה שנהגו נהגו ומה שלא נהגו לא ינהגו, ובציצית לא מצינו שנהגו, רק אחת מיני אלף כגון מיכל בת שאול וכיוצא בה¹⁰⁴, לכך לא יתעטפו. ועוד שכיון שלא חייבה התורה בציצית אלא שמלת איש, ולא שמלת אשה, האיך תתחייב האשה עצמה בדבר שיש בו נדנוד עבירה דהיינו שמלת גבר.

ובתרגום יונתן בן עוזיאל (דברים כב פסוק ה), תרגם 'לא יהיה גוללין דציצית ותפילין דהינן תקוני גבר על אתא'. ומשמע מזה דאף בבגד שלה אין לה להטיל ציצית שעצם הציצית הוא כלי גבר.

כתב המהרי"ל¹⁰⁵ נשים הלובשות ציצית נקראות הדיוטות.

וכן בתפילין¹⁰⁶, אם הנשים רוצין להחמיר על עצמן¹⁰⁷, מוחזין בידם¹⁰⁸.

¹⁰⁰ שו"ת רע"א סי' א' בהשמות

¹⁰¹ ובמהרי"ל החדשות סי' ז נתן כמה טעמים מדוע הנשים אין מחייבות את עצמן בציצית כמו בשופר, א' גזירה שמא יבואו להטיל תכלת בבגד פשתן, והרי לגביהם לא הותר איסור כלאים כיון שאינן חייבות. ב' חיישינן שיבואו לצאת בבגד זה בשבת ברה"ר, וכיון שאינן חייבות בציצית אין הציצית נחשב לגביהם כתכשיט. ג' שאין מצות ציצית כשאר מצות שהם חובת הנוף, אבל ציצית אין מחוייב לקנות בגד של ארבע כנפות, אלא שמצוה להכניס את עצמו לכלל חיוב, ודוקא אנשים אבל נשים מה להם לכך כיון שסוף סוף לאו בני חיוב הן. ד' שעיקר מצות ציצית לזכור כל מצות ה' והזכירה היא בתרי"ג מצות. והנשים אין להן תרי"ג מצוות שהרי פטורות בכל מצוות שהזמן גרמא, ובכמה מצות לא תעשה כגון בל תקיף.

¹⁰² בשו"ת רבבות אפרים ח"א סי' שצ"ז

¹⁰³ או"ח יז ב

¹⁰⁴ כמבואר בעירובין צו ע"א. ואמנם שם נאמר רק שהניחה תפילין, אך בא"ז (סק"ג) כתב דמסתמא כמו שהניחה תפילין כך גם לבשה ציצית.

¹⁰⁵ סי' ז

¹⁰⁶ רמ"א ונו"כ לה ג

¹⁰⁷ האשל אברהם בומשאמש, סעיף ג. הביא שהשאנת אריה סי' קד הקשה על הרמ"א שפסק שמוחזין בנשים שלא יניחו תפילין, ואילו לגבי שופר פסק שיכולות הנשים לתקוע ולברך, ואילו בעירובין משוה הגמ' את שני הדינים לענין מחאה בנשים. ותירץ האשל אברהם שהיה פשוט לרמ"א מסברא שכבוד התפילין הוא למנוע מנשים להניח אותן, כיון שיכולות פתאום להיות נדות, וגם מצד שנשים דעתן קלה, ואין דעתן והירה מהיסח הדעת, ומקלות ראש וכדומה, ומה שהגמ' השוותה תפילין לשופר הוא להיפך, שאם ההלכה שלא למנוע נשים מתפילין ונדרחה חשש קלות ראש מפני השתוקקותן למצוות וראוי למלאות רצונן בזה, א"כ כ"ש שראוי כן בשופר שאין בזה חשש כ"כ, משא"כ לדידן הגם שמותרות בשופר יש למנוען מתפילין.

¹⁰⁸ מפני שצריכין גוף נקי ונשים אין זריוות להזהר. מ"ב שם יג, ובפרט עכשיו שנוהגות הנשים להחמיר שלא ללכת לבית הכנסת בשעת נדתן, כל שכן שכבוד התפילין הוא למנוע מהן מלהניחן. א"א שם